

RH m. 182, 2. aug. 1964. a.

PILK „ESTONIA“ BALLETI HOOAJALE

«LOOTUSTE RAND» JA TEISED

RAT «Estonias» käivad juba ettevalmistustööd uueks hooajaks. Enne selle algust aga heidame korra pilgu möödunud hooajale. Keskendame pilgu balletirühma töömaale.

Siin on kolme koolist tulnud ballettmeisteri lavastajadebüüt (M. Murdmaalt «Ballett-sümfoonia», E. Suvelt «Lugu sõdurist», I. Generalovalt «Sümfoonilised tantsud»). See toimus õieti küll 1963. aasta hiliskevadel, kuid andis läinud balletihooaja algusele oma ilme, kuna enamik etendusi langes sellesse hooajasse.

Siin on «Uinuva kaunitari» ja «Luikede järve» huvitavad etendused külalissolistidega Moskvast, Soomest ja Rootsist.

Ohks meie balletitele osaks on ka Tiit Randviiru, Endrik Kerge, Tamara Koptelkovi ja Olle Ulla edukad külalissetendused välismaal — Pariisis, Kuubas ning Saksamaal.

Hooaja raskuspunktiks aga on ja jäävad balletiesietendused. Oldhinnangu andmisel on need määrava tähtsusega. Seekord ilmus afišsidele ühtekokku neli uut nimetust.

Ohe balletiõhtu moodustasid H. Jürisalu «Tänav», E. Tambergi «Poiss ja liblikas» ning J. Koha «Kaubamaja». U. Väljaotsa stsenaariumide ja koreograafiaga. Teisena esietendus meil esmakordselt A. Petrovi ballett «Lootuste rand» peaballettmeister V. Päre koreograafiaga ja lavastuses.

Lühiballettidele on juba hinnang antud. Tulefame vaid meelde, et nimetati kiitvalt «Estonia» peanäitejuhi U. Väljaotsa tööd heliloojatega, kelledest kaks on uustulnukad selles žanris. Seejuures osutus H. Jürisalu balleti muusika silmapaistvalt heaks. U. Väljaots andis need etendused n.-õ. režissöörballettide-na. Koreograafitöö ei tõusnud kahjuks režissööritöö tasemele. Pealegi oli siin tunda kiirustamisest tingitud asjatut improvisatsioonilisust (eriti «Kaubamajas»).

U. Ullale kujunes aga tants Tütarlapsena «Tänavas» suureks saavutuseks, mida Eesti NSV

Teatriühingus preemiaga ära märgiti.

Teater jõudis juba teha ka korrektiive, arvestades tehtud kriitilisi märkusi. Hooaja lõpuetendus «Poiss ja liblikas» uues ja õnnestunud redaktsioonis (ballettmeister M. Murdmaa). Näidates seda koos «Tänav» ja «Ballett-sümfooniaga» andis teater huvipakkuva tantsuetenduse.

Lühiballetid olid niisiis olemoodi laboratooriumitööks. Ei või öelda, et neid teistiti lavastada poleks võimalik. Kui siin sammuti maadeavastaja teed, siis «Lootuste ranna» puhul ei olnud ilmingimata tarvis teed rajada. Eelnevad lavastused mitmetes teatrites, eelkõige I. Belski oma Leningradi Kirovi-nimelises teatris, olid sihi rainunud. Pealegi edukalt.

Viimaste aastate lühiballettide rohkuses paistab «Lootuste rand» juba oma «täismehe pikkusega» silma. Teiste seast tõstab teda aga eriti välja kaasaegne, tuumakas, heas mõttes balletlik stsenaarium, mille autoriks on J. Slonimski. Ballett jutustab võrrale kaldale tahtmatult sattunud nõukogude kalurist. Endastmõistetavalt tekib tal konflikt meile võõra ellusuhtumise ja mõtteviisiga. Kalurit ei saa ära osta, temast ei saa reeturit. Patrioot jääb ustavaks oma kodumaale ega murdu. Lootus tiivustab kalurit koju jõudma. Viimases vaatuses, tõsi küll, on kangelane mõnevõõra passiivne oma seisukohtade «väljütlemisel», kuid üldkokkuvõttes annab stsenaarist helilooja ja ballettmeisteri kätte materjali, millest võib luua poeetilise, emotsionaalse lavateose. Teose, mis räägib meie aja kangelasest ja paneb vaatasaali kaasa elama.

A. Petrovi muusika jätkab stsenaariumi positiivseid jooni. Kuigi mõneti eklektikasse kalduv, on ta sisukas ja tantsule inspireeriv. Kohatist vähest origi-

naalsust (näit. merepildid) aitab korvata huvitav ja professionaalne orkestratsioon. Selle tõttu olid «Lootuste ranna» kõik eeldused saada balletihooaja teljeks, mille edust või ebaedust oleneb üldhinnang tervele hooajale.

Niisuguse tantsulavastuse reperiuaari võtmine on igati õigustatud, aga tema edu oleneb teatri enda liikumaplanevatatest jõududest (lavastaja, kunstnik, dirigent jt.). Nendest kunstnik L. Roosa on saanud hakkama tore-da saavutusega. Lihtsate, kuid maitsekate vahenditega lisab ta etendusele omapoolse annuse poeesiat. Lavapildid on õhrikad, nad ei suru ennast peale.

Miks aga lahkud etenduselt rahuldamatuna? Vastuse sellele küsimusele leiame lavastaja-ballettmeister V. Päre tööd analüüsid.

Primitiivne on viimase vaatu-se lahendus. Siin on etenduse sõmpunkt. Laval aga ei teki konflikti kodumaa-armastuse patrioofiliku tunde ja elumõnude vahel, mida kavalehe ütlust mõõda siin peategelasele pakutakse. Programmis lubatud elumõnudest on laval saanud eemalõukavalt, maitsetult riietatud ning sellele vastavalt käituvad naised. Tähendab, Mees Mustas (V. Hagus), kes sümboliseerib võõra ranna ideoloogiat, ei hinda nõukogude kalurit rõhke-maks kui tahtenõrgaks mehike-seks, kelle võib kergesti õnge võtta. Lavastaja rõhutab kaluris passiivsust, mitte võitlejalikkust. Kontseptsioon madaldab teemat.

Peategelasi Lootust ja Kalurit (T. Koptelkov ja P. Andrinov) iseloomustab lavastaja-koreograaf pealiskaudselt. Puudu jääb nendest inimlik-emotsionaalsetest detailidest, mis tegelastest inimesed teeksid ja neid vaatatajatega seoksid sedavõrd, et tegelaste käekäik tõsiselt huvitama hakkaks. Vähe on peatege-lasi karakteriseeritud tantsuga. Teises vaatuses Kalur näitaks enamasti kas lamab või jookseb ringi, selle asemel et ennast kangelaseks tantsida.

Mõnikord aitab balleti kontseptsiooni nõrkustest mõõda vaadata huvitav, fantaasiaküllane tantsuline lahendus. «Lootuste ranna» tantsukeel pigemini juhib tähelepanu kontseptsiooni nõrkustele.

Kõigepealt on lavastuses tantsu vähevõitu ja seda just kõige otsustavamates kohtades. Vaadake näiteks muusikalisi ja stsenaariumi järgi ka tegevuslikke kulminatsioone 2. ja 3. vaatusest. Tantsuline lahendus asendub siin algelise pantomiimiga või lihtsalt ringijooksmisega. See on suur puudujääk koreograafilises dramaturgias.

Mitmed tantsud on igavad, väesed. Oma ülesehituselt ei erine näiteks tütarlaste ja kajakate tantsud üksteisest. Samu kaari, ringijooksmisi ja küljelihtimisi oleme näinud pealegi V. Päre eelmisteski lavastustes — «Kullaketräjates», «Raimondas» ja «Kõue rajas». Ühtlasi vähendab tütarlaste ja kajakate nivelleerimine nende kujundite poeetilist kõlavust. Autoritel nii

tehniliselt raskeid paasid (näiteks pas ciseaux), mis neil ei taha välja tulla. Pealegi on jalga-de väljasirutamiseks vaja ruumi. Ruumi aga tantsijate kuhjamise tõttu laval lihtsalt pole.

Võrreldes V. Päre varasemate tantsuseadetega on viimases vaatuses kasutatud erinevaid paasid, peotantsu ja revüü valdkonda kuuluvaid võtteid. See uudsus on siiski vaid näilik. Siin on aluseks elemendid, mis näisid novaatorlikena kahekümnendatel aastatel.

«Lootuste ranna» kordub lavastaja tüüpiline viga — stiilide segu. Juba esimese vaatu-se sümbolite maailma põikab sisse täiesti naturalistlik detail — õngelatt, millega tüdrukud naljatasid peategelase sõbra (D. Sur) kinni püüavad. Muid funktsioone sellel sõbral lavastuses muuseas polegi. Teine vaatus on järsku täiesti olusfikulise, naturalistliku pantomiimi päralt. Võõra ranna elanikud «räägivad» ammu kolkambris heidetud balleti-kurtummade keelt.

«Estonia» balletirühm pole varem kunagi olnud nii tugeva-koosseisuline kui praegu, kuid «Lootuste ranna» on seda raske välja lugeda. Eriti suuri vajakajäämisi on ansambli tantsudes. Naispeategelast Lootust saadavad pidevalt kuus tütarlast-kajakat. Igaüks neist tantsib erinevalt muusikat tõlgendades, omaette. Puudub ansambli tannetus. Ballettmeister pole suutnud luua loomingulist distsipliini grupp-tantsudes, samuti massistseenides. Ilmselt on vahele jäänud nii tähtis tööloik, nagu seda on tantsude «puhastamine».

Kas käesolevas kirjutuses ei ole «Lootuste ranna» lavastust vaadeldud liiga rangelt? Ei puudu lavastuses ju ka helged lai-gud. Nende hulka kuulub näiteks stseen A. Leisiga — tütar-lapsena, kes on kaotanud armsa-tatu. Paari tabava detailiga jutustab baleriin oma lavakujust paljugi. Liikumisseade on esitatud temale omase täpsuse, kind-luse ja sisseelamisega. Kuid kordaläinud detailid ei muuda kahjuks üldmuljet. Pealegi ei tohi ühtegi etendust vaadelda üksiknähtusena, vaid kui osa pikas ahelas, mis pidevalt uute lülide-ga täieneb. Retsensendi silmade ees peavad olema eelnenud kui ka võimalikud järgnevad lavas-tused, mille eod antud eten-duses igal juhul peituvad.

Lähtudes perspektiivifundest tulebki «Lootuste randa» arvustades rõhutada põhilisi puudu-jääke, millest eespool juttu oli. Sama iseloomuga vigu oleme kohanud ka peaballettmeisteri varasemates lavastustes.

Balletižanr, mis Moskvast toimunud eesti kunsti dekaadi päe-vil oli «Estonias» juhtivaks ning publiku poolt armastatud žanriks, ei ole viimastel hooaegadel suutnud oma positsiooni säilita-da. Tingituna keskse uuslavastuse suurtest puudujääkidest ei toonud ka mullune hooaeg «Estonia» balletile kevadet. Teatri afišsidele olid balletietendused endiselt tagasihoidlikul kohal.

Ja kõigele eelöeldule vaafa-mata on käesolevat lugu võima-lik lõpetada mažoorse akordiga. Teatri tantsijate koosseis on

teises vaatuses katur näiteks enamasti kas lamab või jookseb ringi, selle asemel et ennast kangelaseks tantsida.

Mõnikord aitab balleti kontseptsiooni nõrkustest mööda vaadata huvitav, fantaasiaküllane tantsuline lahendus. «Lootuste ranna» tantsukeel pigemini juhib tähelepanu kontseptsiooni nõrkustele.

Kõigepealt on lavastuses tantsu vähevõitu ja seda just kõige otsustavamates kohtades. Vaadake näiteks muusikalisi ja stsenariumi järgi ka tegevuslikke kulminatsioone 2. ja 3. vaatuses! Tantsuline lahendus asendub siin algelise pantomiimiga või lihtsalt ringijooksmisega. See on suur puudujääk koreograafilises dramaturgias.

Mitmed tantsud on igavad, väesed. Oma ülesehituselt ei erine näiteks tütarlaste ja kajakate tantsud üksteisest. Samu kaari, ringisjooksmisi ja küljeliheitmisi oleme näinud pealegi V. Päre eelmisteski lavastustes — «Kullaketrajates», «Raimondas» ja «Kõue rajas». Ühtlasi vähendab tütarlaste ja kajakate nivelleerimine nende kujundite poeetilist kõlavust. Autoritel nii hästi mõeldud lootust, vabadust sümboliseerivate kajakate teema ei hakka helisema.

Tantsuseade ei arvesta kohati reaalseid võimalusi. Näiteks peavad balletikooli keskmiste klasside õpilased ja teatrirühmatantsijad üheaegselt sooritama

ka jooks ümmuritel. Pealegi ei tohi ühtegi etendust vaadelda üksiknähtusena, vaid kui osa pikas ahelas, mis pidevalt uute lülidega täieneb. Retsensendi silmade ees peavad olema eelnenud kui ka võimalikud järgnevad lavastused, mille eod antud etenduses igal juhul peituvad.

Lähtudes perspektiivitundest tulebki «Lootuste randa» arvustades rõhutada põhilisi puudujääke, millest eespool juttu oli. Sama iseloomuga vigu oleme kohanud ka peaballetmeisteri varasemates lavastustes.

Balletižanr, mis Moskvas toimunud eesti kunsti dekaadi päevil oli «Estonias» juhtivaks ning publiku poolt armastatud žanriks, ei ole viimastel hooaegadel suutnud oma positsiooni säilitada. Tingituna keskse usulavastuse suurtest puudujääkidest ei toonud ka mullune hooaeg «Estonia» balletile kevadet. Teatri afiššidel olid balletietendused endiselt tagasihoidlikul kohal.

* * *

Ja kõigele eelõeldule vaatamata on käesolevat lugu võimalik lõpetada mažoorse akordiga. Teatri tantsijate koosseis on nimelt suurem, tugevam ja teohtelisem kui kunagi varem. Teatri enda rüpes on kasvanud need noored, kellest usume, et nad uuel hooajal suudavad läbi viia murrangu. Plaanid on huvitavad; usume, et nad realiseeritakse edukalt.

H. AASSALU